

RECENZII

Florin Bucescu

Monografia *Alexandru Zirra* de Vasile Vasile

Apariția unei monografii se specialitate constituie un eveniment important astăzi, mai ales când acest gen de apariții este tot mai rar, fie și la edituri de mare prestigiu. Afirmatia se referă și la volumul de muzicologie publicat în 2005 de Vasile Vasile care și-a propus nobilul scop de a face „un act de dreptate” față de memoria profesorului și compozitorului român Alexandru Zirra. „Încercarea de față își propune a fi un act reparator pentru „necunoscutul Zirra și pentru creația și activitatea sa” (p.7) – cum declară autorul monografiei cu franchețe.

De altfel, sintagma „*necunoscutul Zirra*” poate fi considerată de această dată un *leit-motiv* muzicologic, deoarece apare nu numai ca subtitlu al primului capitol intitulat *Un destin închinat muzicii românești* (p. 5 - 23), ci, revine obsesiv la fiecare capitol al monografiei, demonstrând de fiecare dată că personalității acestui ilustru „necunoscut” nu i s-a acordat atenția meritată, rămânând până azi într-un con de umbră, atât pentru muzicologie cât și pentru viața artistică, în care poemele sale simfonice, simfoniile și operele nu –i-au găsit locul meritat. Aceasta nu înseamnă că nu s-a scris nimic despre muzicianul Al. Zirra, și-n acest sens Vasile Vasile citează contribuțiile

publicistice ale lui Alexandru Schmidt, Alexandru Cosmovici, George Pascu și Gheorghe Ciobanu, precum și lucrările simpozioanelor de la București (1983), Iași etc organizate cu prilejul comemorării centenarului Zirra. Numai că la unul din aceste simpozioane s-au reluat vechi și nejustificate acuzații împotriva lui Zirra, ceea ce l-a făcut pe etnomuzicologul și bizantinologul Gh. Ciobanu să conchidă cu amărăciune la sfârșitul simpozionului: „Bietul Zirra! Noi ne-am adunat să-l dezgropăm și din păcate îl îngropăm cu douăzeci de metri mai adânc”.

Parcurgând atent paginile lucrării lui Vasile Vasile, în total 418, în afara celor trei foi cu ilustrații foto, cititorul constată că se află în fața primei mari contribuții muzicologice românești dedicată vieții și activității creatoare a muzicianului Al. Zirra . Pagină de pagină, autorul monografiei analizează ipostazele creației maestrului, demonstrând că aceasta ocupă un loc important în cultura națională, alăturându-se celor semnate de muzicienii care i-au fost contemporani: Mihail Jora, Sabin Drăgoi, Marțian Negrea, Paul Constantinescu, George Enescu.

Prin această monografie, Vasile Vasile lansează și un semnal privind necesitatea reconsiderării creației muzicale autohtone, în general, a revalorificării editoriale a operelor compozitorilor mai vechi precum și a interpretării acestora. Altfel, un secol și jumătate de intense eforturi depuse pentru crearea muzicii culte naționale, se vor preface în cincisprezece decenii de timp pierdut. Pentru a evita o asemenea situație, trebuie șters „colbul” de pe creațiile culte laice și religioase ale compozitorilor înaintași (Al. Flechtenmacher, E. Wachman, Ciprian Porumbescu, Eduard Caudela, G. Musicescu) și ale celor de mai târziu și reactualizate pe diverse căi. În grupul compozitorilor din prima jumătate a secolului XX se înscrie și numele lui Alexandru Zirra, unul din cei mai importanți creatori muzicali din spațiul moldav, spațiu care a germinat triada muzicală George Enescu,

Alexandru Zirra și Mihail Jora. Depășind limitele spațiului inițial, George Enescu și-a înscris numele cu majuscule în istoria muzicii universale, ceilalți doi devenind ctitori de seamă ai culturii muzicale moderne, dar ierarhizați necorespunzător.

Biografiei și activității profesionale ale lui Al. Zirra le sunt dedicate în cartea lui V. Vasile primele trei capitole, al treilea intitulându-se sugestiv: *Alexandru Zirra între recunoaștere, „reabilitare” și reconsiderare* (p. 57).

Pentru reconstituirea vieții și activității maestrului autorul a consultat o amplă și variată bibliografie prezentată pe aproape 20 de pagini (p. 399 - 418) și cuprinzând nu mai puțin de 331 titluri, în afară de cele din fondurile arhivistice și colecțiile de manuscrise din Biblioteca Academiei Române, Biblioteca Națională, Direcția Generală a Arhivelor Statului, filiala Iași ș. a., unde se află documente importante referitoare la acest subiect. Unele materiale și informații i-au fost oferite, cu amabilitate, cercetătorului V. Vasile de către Vlad Zirra, fiul compozitorului.

Analiza capitolului *Bibliografie* demonstrează între altele că Al. Zirra a fost unul dintre cei mai importanți jurnaliști muzicali din prima jumătate a secolului XX, de la acesta păstrându-se peste patruzeci de studii, articole și cronici publicate în diverse ziare și reviste ale vremii.

Lucrarea menționează și alte publicații ale muzicianului moldovean, precum *Tratatul de armonie* (1928) sau *43 de coruri pentru uzul școalelor secundare, normale, profesionale, seminarii* (Craiova, 1928). Partiturile care conțin marile compoziții instrumentale și vocal dramatice ale lui Al. Zirra nu au fost publicate vreodată, unele fiind pierdute, iar altele aflându-se în biblioteci și arhive menționate de biograful muzicianului, la Biblioteca Academiei păstrându-se partituri

neînregistrate de pe vremea lui Mihail Roller, care era atunci șeful fiului compozitorului.

Dar și autorul acestei ample monografii este un harnic și prolific muzicolog, posesor a două doctorate (în muzică și în pedagogie), care desfășoară de mai bine de trei decenii o intensă activitate publicistică de cercetare, publicând atât în reviste, cât și în volume separate, din care cităm: *Profiluri de muzicieni români* (vol. I, 1986 și vol. II și III achiziționate de UCMR), *Pagini nescrise din istoria pedagogiei și a culturii românești* (1995), *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească* (vol. I și II, 1997), *Nectarie Protopsaltul Sf. Munte Athos, Cântările Sfintei Liturghii* (Ediție îngrijită de Vasile Vasile, 2004), *Tezaur muzical românesc la Muntele Athos* (vol. I. 2007 și vol. II 2008, în curs de tipărire fiind cel de-al treilea volum), lucrare încununată recent du Premiul Academiei Române. Este evidentă paleta largă a preocupărilor sale științifice, care cuprinde atât istoria muzicii românești, cât și bizantinologia, pedagogia și etnomuzicologia.

În monografia „*Alexandru Zirra*”, selectând și sistematizând uriașul material informativ de o mare diversitate, obținut într-o lungă perioadă de cercetare, Vasile Vasile și-a propus și a reușit să prezinte problemele esențiale ale unui asemenea demers științific fără a cădea în păcatul cantonării în amănuntul nesemnificativ sau al inventării unor explicații subiective și fără susținere documentară.

Discursul muzicologic al monografiei a fost organizat în unsprezece capitole nenumerotate și inegale, pe parcursul cărora se observă nonconformism, curajul propriei opinii și abordarea liberă a problematicii.

Amintirile unor foști elevi ai maestrului surprind în mod plăcut pe cititor, dând discursului atractivitate și cursivitate: „Severul profesor

de armonie din clasele Conservatorului (din Iași, n. n.) era în viața de toate zilele un om de o neobișnuită căldura sufletească, un muzician de o multilaterală formație intelectuală” (Emanuel Elenescu). „Știința lui Zirra era imensă. Artă lui pedagogică era neîntrecută” (Dumitru Bughici). „Ne sfătuia să ne lărgim orizontul și să adâncim anumite reguli clasice” (Jean Bobescu).

După primele trei capitole ale monografiei cu un evident aspect introductiv, urmează altele cinci care constituie miezul lucrării. În această secțiune este analizată opera muzicală a lui Al. Zirra, după cum urmează: *Creația lui Zirra între ideal și realizare* (p.71- 94), *Încercare de reconstituire a debutului și a primei etape componistice* (p. 95 -128), *Creația simfonică a lui Alexandru Zirra* cu subcapitolele: *Simfoniile* (p. 129 - 150), *Poemele și suitele simfonice* (p. 153 - 200), *Poemele simfonice cu solist* (p. 201 – 211); *Muzica vocal dramatică* (p. 211 - 293).

Concluziile muzicologului Vasile Vasile vizează limbajul muzical, mijloacele de

exprimare, specificul național, legătura cu folclorul și cu muzica religioasă, etc.

În cele trei simfonii, Simfonia nr. 1, *Țărăneasca*, Simfonia nr. 2, intitulată, de asemenea, *Țărăneasca* și Simfonia nr. 3, *Descriptiva*, Alexandru Zirra a adoptat principiul folosirii unor melodii integrale sau a unor „motive” preluate întocmai din folclor sau „înnobilate” pentru a putea realiza *melodia în culori* (p.132), principiu care a dat naștere unor dezbateri în presa vremii, mulți compozitori neacceptându-l, între aceștia figurând și George Enescu.

Cercetarea atentă și competentă a poemelor și suitelor simfonice compuse de Al. Zirra constituie una din contribuțiile esențiale

ale monografiei luată în discuție (57 de pagini). Analiza acestor categorii muzicale începe cu poemul *Tândală și Păcală* (1924 -1925), continuă cu *Țigani, Uriel d'Acosta, Pe șesul Moldovei, Hanul Ancuței, Suită de 10 cântece moldovenești, Săptămâna muzicală, Cetatea Neamțului* și se încheie cu poemele simfonice cu solist (vioară, pian, flaut). „Pornind de la suita neoclasică, trecând prin simfonia programatică puternic ancorată în melosul românesc și în literatura română, Zirra devine creatorul poemului simfonic românesc, atât a celui programatic, cât și a celui cu instrument solist” - afirmă autorul așteptatei monografii la pagina 99

În ceea ce privește *creația de operă* a compozitorului Al. Zirra, aceasta reprezintă desigur domeniul în care maestrul ieșean a obținut succese de răsunet, mai ales prin operele *Alexandru Lăpușneanu* și *Capra cu trei iezi*, care i-au adus mari satisfacții. Dar și operele *Făclia de Paști, Furtuna* și *Ion Vodă Potcoavă*, sunt creații valoroase, însă nu s-au bucurat de reprezentările meritate.

Bun cunoscător și admirator al creației lirice a maestrului ieșean, Vasile Vasile îi acordă mai bine de optzeci de pagini de analiză muzicologică din care o bună parte este dedicată operei *Alexandru Lăpușneanu*. Așezată lângă *Petru Rareș* de Eduard Caudella și de *Năpasta* de Sabin Drăgoi, lucrarea *Alexandru Lăpușneanu* este încadrată în perioada de început a operei românești. Premiera din 6 martie 1941 la București a operei a fost larg comentată de personalități importante ale vremii ca Mihail Jora, Emanoil Ciomac, Petru Comarnescu, Alexandru Lascarov-Moldoveanu, Filaret Barbu ș. a., citați ca atare în monografie.

Aprecierile laudative la adresa operei *Alexandru Lăpușneanu* pot fi sintetizate astfel: „o lucrare dominată de o înaltă ținută”, care poartă „pecetea școlii românești” (p. 237). În ceea ce privește *Capra cu*

trei iezi, Vasile Vasile evidențiază atât talentul componistic al lui Al. Zirra, cât și pe cel de *libretist*, autorul reușind să adapteze textul literar original al lui Ion Creangă, la exigențele specifice genului vocal-dramatic, modificând adeseori sensurile originale ale povestirii marelui scriitor moldovean. George Enescu aprecia în mod deosebit opera *Capra cu trei iezi* considerând-o „foarte bine scrisă, amuzantă care are tot timpul contrastul dramatic necesar”.

Ultimele capitole ale lucrării sunt dedicate activității de muzicologie și de folcloristică ale lui Al. Zirra, activități care de asemenea au fost date uitării, ca și o parte dintre compozițiile sale, după anul 1946, când s-a stins din viață.

Așadar, mult așteptata monografie despre Al. Zirra a apărut la Editura Muzicală a Uniunii Compozitorilor și Muzicologilor din România prin străduința lui Vasile Vasile, acesta realizând, după cum declara în primele pagini, un veritabil gest reparatoriu față de memoria maestrului ieșean și îmbogățind muzicologia actuală cu o nouă și valoroasă contribuție.

Rezumat

Apariția monografiei consacrate lui Alexandru Zirra constituie un eveniment important, nu numai pentru restituirea unui mare nedreptățit, dar și pentru că edituri de mare prestigiu nu au acordat atenția cuvenită unor asemenea figuri ignorate de istorie.

Cele 418 pagini ale lucrării analizează evoluția creației maestrului, demonstrând că aceasta ocupă un loc important în cultura

națională, alăturându-se generației enesciene: Mihail Jora, Sabin Drăgoi, Marțian Negrea, Paul Constantinescu etc.

Prin această monografie, Vasile Vasile lansează și un semnal privind necesitatea reconsiderării creației muzicale autohtone, în general, a revalorificării editoriale a operelor compozitorilor mai vechi precum și a interpretării acestora, pentru că - susține autorul monografiei - partiturile care conțin marile compoziții instrumentale și vocal-dramatice ale lui Al. Zirra nu a fost publicate, unele fiind pierdute, iar altele aflându-se în biblioteci și arhive greu accesibile.

Autorul acestei ample monografii este un harnic și prolific muzicolog, posesor a două doctorate (în muzică și în pedagogie), care desfășoară de mai bine de trei decenii o intensă activitate publicistică de cercetare, publicând atât în reviste de prestigiu, dar și volume separate, cum ar fu: *Profiluri de muzicieni români* (vol. I, 1986 - vol. II și III achiziționate de UCMR și propuse pentru tipar), *Pagini nescrise din istoria pedagogiei și a culturii românești* (1995), *Istoria muzicii bizantine și evoluția ei în spiritualitatea românească* (vol. I și II, 1997), *Nectarie Protopsaltul Sf. Munte Athos, Cântările Sfintei Liturghii* (ediție îngrijită de Vasile Vasile, 2004), *Tezaur muzical românesc la Muntele Athos* (vol. I. 2007, vol. II - 2008) – dovezi certe ale preocupărilor sale științifice, care cuprind domenii diferite dar interferente: istoria muzicii românești, bizantinologie, pedagogie și etnomuzicologie.